

zet foglalkozik a zsidóság helyzetével a Habsburg Birodalomban, illetve a magyar zsidóság huszadik századbeli történetével. Ez utóbbi fejezetnél 1980-ban készített fényképet láthatunk a Dohány utcai nagy zsinagóga belsejéről és az ortodox hitközösség budapesti étkezdéjéről az 1980-as évekből, továbbá egy térképet a magyarországi zsidó közösségek 1990-es lélekszámáról és elhelyezkedéséről.

Le a kalappal mind a francia, mind a magyar kiadó tiszteletreméltó vállalkozása előtt, hiszen – a főszerkesztő szavaival élve – „...a zsidó nép történelmét (...) nem csupán a zsidóknak kell megismerniök, hanem mindenkinek, akit az »egyetemes« történelem, tehát az emberi nem sorsa érdekel”. A kötet nyelvezete egyszerre közérthető és lebilincselő. A színes térképek, melyek *Michel Opatowski* szakértelmét dicsérik, valamint az izgalmas ábrák és szemléletes táblázatok pompás lehetőségeket kínálnak a böngészésre hajlamos olvasóknak, akik ily módon maguk kihámozta információkkal egészíthetik ki a törzsszöveg által nyújtott alapismereteket.

A többek között zsidó használati tárgyakat és kultikus kellékeket ábrázoló 580 illusztráció pedig a zsidó nép történelmi mindennapjait hozza közel az olvasóhoz.

Az első ránézésre borsosnak tűnő, bár valójában nagyon is méltányos ár ellenére (*A zsidó nép világtörténetéért* öt-hat regény árát kell leszurkolni), ezt a kézikönyvet nemcsak iskolai és egyetemi könyvtáraknak, történelem szakos kollégáknak és hallgatóknak ajánlom figyelmébe, hanem a téma iránt érdeklődők lehető legszélesebb körének. Annál is inkább, mert a kötet a szerzők célkitűzésének megfelelően, a tudományos pontosság szem előtt tartása mellett – véleményem szerint nagyon helyesen – igyekszik mellőzni a szakzsargont.

A zsidó nép világtörténete a patriarchák korától napjainkig. Főszerkesztő: *Élie Barnavi*. Gemini Budapest, Budapest, 1995, 299. p.

Deák András Miklós

Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat

A 102 lapos, 12 dolgozatot tartalmazó kis kötetben a 8. Élőnyelvi Konferencia előadásai találhatóak meg. A ma már komoly hagyományú sorozatnak erre az összeállítására 1995 őszén, Ungváron került sor. A kötet méltán tarthat számot a pedagógusok figyelmére, s nemcsak azokéra, akik sajátosan a kisebbségi magyarok oktatásának nyelvi vonatkozásaival foglalkoznak.

Az előadások két csoportba sorolhatók. Egy részük a nyelvi változatok értékének elméleti kérdéseit járja körül, másik felük javarészt a szlovákiai, a kárpátaljai és a csángó magyarság gyakorlatából kiindulva a sokszor elszomorító helyzetet mutatja meg belülről. Belülről – e szó két értelmében: a tananyag és az iskolák világa felől, illetve a kisebbségi magyar, a nem többségi kultúrák szemszögéből. A kötet kettős üzenetet sugall: cselek-

vésre szólít, érezteti, hogy valamit tenni kell, de visszatérően emlékeztet arra, hogy a cselekvési program nem származhat újabb központokból.

A kötet elméleti üzenete – s ez nemcsak a kifejezetten elméleti dolgozatokra igaz –, hogy szakítanunk kell a nyelv egyközpontú szemléletével. *Peter Trudgill*, *Lanstyák István* és *Tolcsvai Nagy Gábor* írásai elméletileg is megvizsgálják a nyelv egyközpontú s felülről építkező, illetve a sztenderdizá-

ciót alulról kibontó, ezáltal többközpontú változatait. A modernizáció egyik vezető illúziója bontakozik itt ki előttünk kritikus módon, az, amit *Bruno Latour* elválasztásnak és tagadásnak nevez. Adott esetben ez a „művelt nyelvnek” a népnyelvtől, a sztenderdnek a köznapitól való elválását jelentette, azzal a góggel, hogy a választás alsó pólusa meg is szűnik majd. Az itt vizsgált nyelvi helyzetekben a *divisio* tagadások sorában jelenik meg, az akadémiai nyelvhelyességtől kezdve a regionális sztenderdeken át a többnyelvűségig. Nem kell kétnyelvűség vagy legalábbis ne beszéljünk róla, miként nincs nem akadémiai sztenderd s valódi társadalmi rétegződés sem.

A kötet a modernizáció másik pólusát feszegeti, azt, hogy a nagy megosztások mögött ott vannak a nagy hibridizációk. A szerzők elméleti és gyakorlati alapon – az utóbbinak igazi társadalmi akciókutatósi remeke *Sándor Klára* dolgozata s munkája a csángó ábécéskönyvről – a többközpontú nyelvi világ mellett érvelnek. Olyan nyelvszemléletek példáját állítják eléink, melyekben a szocialista, nyugatias, birodalmi és hivatali összeolvasztásokat valódi pluralizmus váltja fel, olyan integráció, melyben nem olvadnak fel a lokális integrációk.

A kérdések egyszerre a magyar nyelvű kultúra létkérdései és a társadalmi integráció fő kérdéseinek izgalmas esettanulmányai. Azt érintik ugyanis, hogy vajon a normák, amelyek minden társadalmi szerveződés alapjai, szükségszerűen egy centrumból terjednek-e. A szerzők – többségükben saját léthelyzetüket is feldolgozva – a nyelvi tolerancia hívei. Érvelésük gyakorlati s erkölcsi erejét talán növelte volna, s elhessegethette volna a posztmodern multikulturalizmus kísértetét, ha az integráció mintáiról szólva a mi közép-európai helyzetünkben oly áttetsző kétféle vallási és írásbeliségi hagyománnyal összekapcsolták volna ezeket.

A könyv persze nem ilyen elvont, mint az ismertetés. Sokat nyújthat minden pedagógusnak,

aki szembe kell nézzen diákjai eltérő hátterével és ennek megfelelő cselekvési programot kell kidolgoznia.

Cserniczkó István – Váradi Tamás (szerk.): *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 1996.

Pléh Csaba

A modernizáció egyik vezető illúziója bontakozik itt ki előttünk kritikus módon, az, amit Bruno Latour elválasztásnak és tagadásnak nevez. Adott esetben ez a „művelt nyelvnek” a népnyelvtől, a sztenderdnek a köznapitól való elválását jelentette, azzal a góggel, hogy a választás alsó pólusa meg is szűnik majd.